

Västra Sönnarslövs kapell

Lunds stift

Fasad mot norr.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2017-06-19

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

—

Västra Sönnarslövs kapell

Kvidinge församling, Åsbo kontrakt, Lunds stift

Kvidinge socken, Åstorp Kvidinge 170:1-husnr 1, Åstorp kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Västra Sönnarslövs by ligger strax utanför Kvidinge som är beläget mellan Åstorp och Klippan. Landskapet är odlad slättbygd. Den skogsklädda Söderåsen syns på avstånd.

Området har varit bebott sen förhistorisk tid. Här finns fornlämningar i form av gravar och fossil åkermark. Det första skriftliga belägget för orten är från 1515 då det skrevs Söndersleff. Närheten till Rönneå har haft betydelse då den använts för transporter från Luntertun och Ängelholm ända fram på 1800-talet. Forsar i Rönneå har använts för att ge vattenkraft.

På en karta från 1709 ligger kyrkan i västra delen av byn som bestod av en handfull kringbyggda gårdar. Efter skiftet i mitten på 1800-talet, när en del gårdar flyttades ut i landskapet för att skapa mer sammanhängande jordbruksmark, byggdes istället gathus längs vägen. Dessa beboddes av dem som inte ägde mark men arbetade i jordbruket och av hantverkare som t ex smeder, krukmakare, skomakare, skräddare och en gåramålare. Lera bröts i närheten och som mest fanns det fem krukmarverkstäder i Sönnarslöv. I den folkrika byn fanns även krog och lantaffär. Järnvägen mellan Helsingborg och Hässleholm invigdes 1875 och station byggdes i Kvidinge vilket måste fått betydelse även för Sönnarslövs utveckling.

Västra Sönnarslövs socken hette före 1885 bara Sönnarslövs socken. En liten del av socknen, bland annat där kapellet ligger, tillföll 1955 Kvidinge socken. Idag tillhör Västra Sönnarslövs kapell Kvidinge församling medan Västra Sönnarslövs kyrka tillhör Klippans församling.

Idag är byn nästan sammanväxt med Kvidinge. Längs landsvägen ligger gathus av varierande ålder. Servicen finns i Kvidinge och Klippan. Kyrkoanläggningen omges på norra sidan av landsvägen med gathus. Mot söder gränsar fält och i fjärran syns Söderåsen och Västra Sönnarslövs nya kyrka med sitt höga torn. Mot öster gränsar ett fält och i väster ligger kyrkans parkering.

Kyrkobyggnaden

Kapellet ligger på den kyrkogård där Västra Sönnarslövs medeltida kyrka låg. Den hade enligt romanskt mönster långhus, kor och absid. En fristående klockstapel fanns också. Den gamla kyrkan var liten och församlingen hade behov av en mycket större kyrka. Redan i mitten på 1800-talet började man diskutera nybyggnad eller tillbyggnad av den gamla kyrkan men beslutade sig för nybyggnad. Flera olika alternativa platser för den nya kyrkan fanns. Den gamla kyrkan förföll och de två åren före nya kyrkans invigning firades gudstjänst i skolan i Sönnarslöv. Den medeltida kyrkan och dess inredning såldes på auktion. En ny kyrka byggdes 1894 ett par kilometer bort och medeltidskyrkan revs.

Förmodligen saknade de boende i Sönnarslöv sin kyrka. Gravsättning på kyrkogården fortsatte och det behövdes ett begravningskapell. Augusta Larsson testamenterade 1936 sin kvarlåtenskap på 10000 kr till församlingen för att uppföra ett kapell på gamla kyrkogården. Ritningar och arbetsbeskrivning gjordes av byggmästare Sture Svensson från Kvidinge och Bröderna Pålsson i Kvidinge uppförde kapellet som invigdes 1939. Kapellet placerades sydöst om platsen för den gamla kyrkan.

1953 uppfördes en fristående klockstapel med klocka på kyrkogården efter att Anna Stenberg testamenterat pengar till detta. Perstorps klockstapel mättes upp och var förebild för Västra Sönnarslövs klockstapel

1959 restes ett träkors med en minnesinskrift på kyrkogården för att påminna om den medeltida kyrkan.

Kapellet har underhållits under åren, målats invändigt och kalkats utvändigt. Klockstapeln har tjarats.

Vid någon tidpunkt har avtäckningen på trappstegsgavlarnas tinnar ändrats från röda tegelpannor till plåtintäckning. Även insidan av trappstegsgavlarna har täckts med plåt. 2014 installerades nytt värmesystem.

Tillkommande inventarier har varit bland annat altarkors 1989, elpiano 2001 och dopfunt 2006.

Exteriör

Kapellet består av ett långhus och en femsidig lägre absid. Murarna är vitputsade med trappstegsgavlar, fönsteröppningarna är spetsbågiga och taket är belagt med rött tegel. Byggnaden är orienterad med ingång i öster och absid i väster, alltså omvänd traditionell riktning.

Murarna är uppförda av tegel som är spritputsat och vitkalkat. Listverk, blinderingar och fönsteröppningar är slätputsade. Sockeln är klädd med natursten. Längs taket går

en gesims av tre utkragande skift. Båda gavlarna är trappstegsgavlar med nio tinnar. Dessa är avtäckta med vit plåt och gavelsidan mot taket är också inklädd med vitplåt. Ursprungligen var tinnarna täckta med tegelpannor. På gavlarna finns blindingar i form av två rundbländen och tre spetsbågiga nischer.

Fönsteröppningarna är spetsbågiga. Fönstren är brunmålade träbågar, indelade i fyra småspröjsade lufter med tonat antikglas. Fönsterblecken är av koppar. Långhuset har tre fönster på vardera långsidan och absiden har tre mindre fönster. Mellan fönstren på varje långsida finns två kontreforter avtäckta med rött tegel.

Kyrkan har en ingång i öster som sitter i en spetsbågig nisch. Ovan dörren i tympanon finns ett blinderat kors i muren. Dörren är en raktäckt pardörr av bräddor som på utsidan är klädd med snedställd panel och på insidan med en slät skiva. Dörren har modernt handtag och lås av oxiderad mässing. Gångjärnen är svarta smidda bockhornsgångjärn. En granittrappa med två steg leder till ingången. Handledare av svart smide sitter på muren på ömse sidor om ingången.

Sadeltaket över långhuset är täckt av röda tegelpannor. Den femsidiga absiden är täckt med falsad röd plåt. Takavvattningen är av rödmålad plåt, utom på absiden som har en hängränna av zink.

Gatuhus mittemot kyrkogården.

Fasad mot sydöst.

Interiör

Från ingången kommer man rakt in i kyrkorummet som består av långhus och kor. Golvet är belagt med rödbrunt tegel lagt på flatan. Väggarna är putsade och målade i gulvitt med modern färgtyp. Taket är öppet upp i nock och klätt med masonit och målat gulvitt med bruna ränder. Fönstren är försedda med innerbågar av brunmålat trä med klarglas. Fönsterfallet är klätt med brun plåt. Öppna bänkar står på ömse sidor om mittgången. Ett elpiano står på norra sidan och en ambo på södra sidan. I taket hänger en ljuskrona av trä med sju elektiska ljus. På väggarna hänger lampetter i form av ett träkors med en strålsol av metall och ett elektriskt ljus. I bakre delen av långhuset finns en infälld kalkstensplatta som berättar att Augusta Larsson skänkt pengar till kapellets uppförande.

Koret i absiden skiljs från långhuset med en spetsbågig öppning. Koret är upphöjt två steg med tegel lagt på löpsidan. Golvet i koret är belagt med tegel på samma sätt som i långhuset. Altaret är murat mot absidens vägg. Dopfunten i form av en trädstam står vänster om altaret. Absiden har tre mindre fönster. Det femsidiga taket är klätt med masonit och målat. I takets brytpunkter sitter lister.

Vy från långhuset mot koret.

Inredning och inventarier

Altaret, från 1939, är ett murat blockaltare, putsat och målat lika väggarna. Altarskivan är av slipad grå kalksten.

Altarkors av malm från 1989.

Dopfunten från 2006 är en trädstam från en alm som fällts på kyrkogården. På trädstammen ställs en silverskål vid dop.

Ambo, av brunlaserad furu med tre täckta sidor. På framsidan finns ett utanpå liggande kors och ram av trä. Förmodligen från byggnadsåret 1939.

Bänkinredningen i brunlaserad furu är öppen. Förmodligen från byggnadsåret 1939.

Gavlarna är ovan sitsen smala och i ovankant halvcirkelformade, nedanför sitsen är de lika breda som sitsen. Ryggarna är av plywood. Psalmbokshylla och fotbräda är integrerade. Orange dynor ligger i bänkarna.

Piano, från 2001, svart elpiano.

Klockan i den fristående klockstapeln är gjuten 1953 av Bergholtz klockgjuteri i Stockholm. Klockan pryds av en inskription i form av en psalmvers.

Övrigt

Ljuskrona och lampetter av trä.

Kyrkogården

Kyrkogården har förmodligen kvar sin medeltida utbredning.

Troligtvis följde den det allmänna, medeltida mönstret med en inhägnad, betad äng, som även fungerade för profana ändamål. Gravarna var gräskullar utmärkta med träkors, eller liggande stenhällar för de mer bemedlade. På en karta från 1709 har kyrkogården ungefär sin nuvarande utbredning och är omgärdad förmodligen med en stenmur. Kyrkan är markerad där det nuvarande träkorset står och klockstapeln där nuvarande klockstapel står.

Beskrivning

Kyrkogården är i det närmaste kvadratisk. Den är omgiven av oxelhäckar i väster och söder, av idegranshäck i öster. Längs vägen i norr finns en bruksfogad mur avtäckt med stenskivor. Kastanjetråd står i norr och öster. På äldre foto fanns trädkransen även mot söder och väster. Från vägen i norr finns en smidesgrind med fyrpass mellan huggna granitstolpar. Kyrkogården är mestadels grässådd och korsas av två huvudgångar belagda med singel. Gångarna indelar kyrkogården i fyra kvarter. Från norr kantas gången av cypresser. Från parkeringen i väster kantas gången av japanska körsbärsträd.

Kapellet ligger i sydvästra delen. Klockstapeln står i sydöstra delen. I denna del är flertalet gravar buxbomsomgärdade singelgravar och gravplatserna står tätt med låga horisontella stenar. På övriga delar är gravstensmaterialet uttunnat och glest placerat. De flesta står i gräs men enstaka har inramning med buxbom, stenram eller smidesstaket. Flera äldre kulturhistoriska gravar finns, tex två små barngravar. Här finns en sten med den infällda poslinsreliefen "Natten" ritad av Bertel Thorvaldsen i början av 1800-talet. Flertalet titlar är lantbrukare, men här vilar även två krukmakare, en titel som historiskt varit framträdande i Västra Sönnarslöv.

Kvarter med buxbomsinramade gravar.

Enda gravplatsen med smidesinramning.

Träkors vid platsen för den medeltida kyrkan.

Barngravar.

Klockstapel från 1950-tal.

Thorvaldsens "Natten".

Fasad mot öster.

Byggnader på kyrkogården

En klockstapel från 1953 står i sydöstra hörnet av kyrkogården. Klockstapeln är fyrsidig med väggar lutande inåt. Väggarna är klädda med tjärad lockpanel. Bräddörren sitter i en liten rak utbyggnad. Det utkragande sadeltaket är belagt med röda tegelpannor. Taket kröns av en kyrktupp från den medeltida kyrkan. Sockeln är

klädd med natursten. Stommen är av furustolpar med hörnstolpar och däremellan snedställda stolpar. Golvet på bottenvåningen är av betong. På bottenvåningen finns utedass och förråd för trädgårdsredskap. En öppen trätrappa leder till klockvåningen med brädgolv. Klockan har manuell ringning. Ljudöppningar med brädklädda parluckor finns i alla väderstreck.

Kulturhistorisk karaktärisering för Västra Sönnarslövs kyrkoanläggning, kapellet.

Västra Sönnarslövs by har medeltida anor och har haft en romansk kyrka. Efter skiftet i mitten på 1800-talet när några av gårdarna flyttades ut byggdes istället gathus längs landsvägen. Byn är fortfarande mestadels uppbyggd med gathus och gårdar av varierande ålder längs vägen. Numera är byn sammanbyggd med Kvidinge samhälle.

Kyrkogården är delvis omgärdad av stenmur och trädkrans som är betydelsefull för karaktären. Kyrkogården är mestadels grässådd där de äldsta stenarna står men har ett kvarter med buxbomsinramade gravar. Gångarna kantas dels av cypresser, dels av japanska körsbärsträd, de senare utan traditionell förankring med kyrkogårdar. Både klockstapeln, kapellet och minneskorset minner med sin närvaro om den äldre anläggningen. Klockstapeln är från 1950-talet, dess utformning är traditionellt uppbyggd med stolpkonstruktion och fyrsidiga, tjärade brädväggar. De äldsta kvarvarande klockstaplar i Skåne är från 1300-talet, under 1700-talet blev de vanligt förekommande. Endast nio stycken äldre klockstaplar är bevarade i Skåne. I närbelägna Perstorp finns en klockstapel från 1500-talet vilken har varit förebild för Västra Sönnarslövs klockstapel. Klockan ljuder med manuell ringning vilket numera är ovanligt.

Västra Sönnarslövs gravkapell är invigt 1939 och ligger på den rivna medeltidskyrkans kyrkogård. Kapellet är ritat av en byggmästare från Kvidinge och tillkom efter en donation av en församlingsbo. Kapellet har långhus med en femsidig absid och har vitputsade murar med trappstegsgavlar med blinderingar, tegeltak och spetsbågiga fönster. Det är byggt i en medeltidsinspirerad stil med trappstegsgavlar och gotisk inspiration i fönsteröppningar, blinderingar och kontreforter.

Med tanke på att kapellet är byggt 1939 när modernismen och funktionalismen kommit till Sverige är byggnaden mycket traditionell och utan spår av en ny tid. Den är istället delvis sinnebilden av en skånsk medeltida landsbygdskyrka i miniformat med vitputsade murar och trappstegsgavlar. Den lånar exteriört drag från nygotiska kyrkor med spetsbågiga fönster, strävpelare och bockhornsgångjärn på entrédörren.

Exteriören är välbevarad förutom senare tiders inplåtning av tinnarna istället för tegelpannor som förvanskat utseendet till det sämre.

Invändigt har kapellet kvar sin förmodat ursprungliga inredning med tegelgolv, bänkar, ambo och altare. Nyttillkommet är piano och dopfont. Dopfonten är en trädstam från en nedtagen alm på kyrkogården. Det ger dopfonten förankring i platsen men den har lite samband med övrig inredning. Tegelgolv, bänkar, ambo och altare skapar en enhetlig stil.

Kapellet är litet, intimt och ljust med nio fönster. Utformningen är traditionell med fasta bänkar med riktning mot koret.

Kyrkans värde består bland annat i att det markerar en lång kontinuitet med kyrklig aktivitet på platsen för en romansk kyrka. Kapellets lilla skala skapar närhet och gemenskap vid förrättningar och storleken är lagom för dagens lilla antal besökare. Inredningen är till stora delar från byggnadsåret.

Rekommendationer

- Kyrkans omgärdning av mur och trädkrans är betydelsefull och bör värnas, och kan gärna kompletteras till fler väderstreck. De äldsta gravstenarna bör stå kvar på sina platser.
- Vid nästa renovering bör inplåtningen av tinnarna och insidan av gavlarna tas bort och tegelpannor sättas tillbaka.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. På kyrkotomten finns två registrerade fornlämningar Kvidinge 165:1 och 165:2. Fornlämningarna skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen. Lämningarna består av enstaka stenar i gräsmattan och rester av kyrkogrund under mark från den medeltida kyrkan. Platsen markeras av ett träkors med minnesinskrift.

Källor och litteratur

Skånska kyrkor, Skånes Hembygdsförbunds årsbok, 1997

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015
opublicerad 2012

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Västra Sönnarslövs kyrka, Fredrik Westerlund 1994

Underhållsplan, Västra Sönnarslövs kyrka, Ponnert arkitekter 2007

Kvidinge sockens hembygdsförenings skriftserie IV, 1974

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/Pages/Astorp.aspx>

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök,

<http://www.bygdeband.se/plats/391234/sverige/skane-lan/klippan/vastra-sonnarslov/>

Besök i arkivet i Kvidinge Hembygdshall.

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karaktäristik och bedömning av Västra Sönnarslövs kapell, Åsbo kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)

Karl Johan Kember (granskning), Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

J AIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Karakteriseringen har gjorts efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift.

Inventeringsdatum: 2016-05-17

Färdigställd rapport: 2017-06-19

Västra Sönnarslövs kapell - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk – Tegel
Fasadmaterial:	Puts-sprit Puts-slät
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak Pyramidtak
Taktäckningsmaterial:	Takpannor-lertegel-enkupiga Plåt
Byggnadsdel:	Långhus Absid-polygonal-väster